

18 Ορολογικά έργα για την πανδημία του κορονοϊού

Μαριάννα Κατσογιάννου, Κατερίνα Τοράκη, Δημήτρης Μουτάφης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Από την πρώτη κιόλας μέρα εμφάνισης της ασθένειας που προκλήθηκε από τον κορονοϊό και που εξελίχθηκε στην πανδημία, της οποίας αυτή τη στιγμή ζούμε τις συνέπειες, προέκυψε η ανάγκη δημιουργίας νέων όρων που θα περιέγραφαν τη νέα επιστημονική και κοινωνική πραγματικότητα, όπως και η ανάγκη ερμηνείας παλιότερων όρων που είτε χρησιμοποιήθηκαν με επικαιροποιημένη σημασία, είτε απλώς δεν ήταν γνωστοί ή σαφείς για το ευρύ κοινό. Σε όλο τον κόσμο δημιουργήθηκαν λεξικά και γλωσσάρια, τόσο μονόγλωσσα όσο και πολύγλωσσα, τόσο από ιδιώτες όσο και από επίσημους φορείς.

Το άρθρο αυτό αναφέρεται στη μελέτη των αντιδράσεων της ελληνόφωνης ορολογίας στην πανδημία COVID-19, μέσα από τις πρωτοβουλίες που υλοποιήθηκαν στην Ελλάδα και στην Κύπρο. Συγκεκριμένα, παρουσιάζουμε τα ορολογικά έργα που δημιουργήθηκαν στη διάρκεια του 2020, τις μεθόδους συλλογής και καταγραφής των δεδομένων και το ίδιο το είδος των δεδομένων που καταγράφηκαν. Για κάθε έργο, εκτός από τους συντελεστές δημιουργίας, εξετάζουμε τις προδιαγραφές που ακολουθήθηκαν για την οργάνωση και την παρουσίαση του περιεχομένου, τις πηγές που χρησιμοποιήθηκαν και τις υπόλοιπες επιλογές των δημιουργών.

Θεωρούμε ότι μια τέτοια έρευνα έχει, εκτός από πρακτική, και θεωρητική χρησιμότητα, με την έννοια ότι μπορεί να δώσει στοιχεία για το πώς εφαρμόζονται οι μεθοδολογικές αρχές της ορολογικής εργασίας, ώστε να επιτευχθεί το βέλτιστο αποτέλεσμα στον συντομότερο δυνατό χρόνο, ιδιαίτερα στο πλαίσιο μιας ασυνήθιστης επικοινωνιακής κατάστασης.

COVID-19 terminology projects in Greece and Cyprus

Marianna Katsoyannou, Katerina Toraki, Dimitris Moutafis

ABSTRACT

From the very first day of the outbreak of the coronavirus disease, which developed into the unprecedented pandemic, the consequences of which we are currently experiencing, emerged the need to create terms that would describe the new scientific and social reality; as well as the need to translate previously existing terms that were either used with an updated meaning, or were simply not known or clear to the general public. Various dictionaries and glossaries, both monolingual and multilingual, were created around the world, both by individuals and by official bodies.

In this paper, we will present how the Greek-speaking terminology professionals and official bodies responded to the COVID-19 pandemic with initiatives undertaken in Greece and Cyprus. More specifically, we will present the terminological projects initiated during 2020, the data collection and recording methodology used, as well as the very type of the recorded data. For each project, apart from the contributing actors, we will present the specifications followed for content organization and presentation, the sources used, as well as all the other choices made by the creators.

We believe that such research is of – in addition to practical – theoretical usefulness, in the sense that it can provide data on how the methodological principles of terminology work are applied in order to achieve the optimal result in the shortest possible time, especially in the context of an unusual communication situation.

0 Εισαγωγή

Εκτός από τις άλλες ανατροπές που επέφερε στην καθημερινότητα των πολιτών, η υγειονομική κρίση που ξέσπασε στις αρχές του 2020 τους υποχρέωσε να καταβάλουν μεγαλύτερη προσπάθεια στο επίπεδο της επικοινωνίας. Στο πλαίσιο που δημιουργήθηκε τους πρώτους μήνες της πανδημίας, η παραγωγή νέας γνώσης συνδέθηκε, μεταξύ άλλων, με την εμφάνιση:

- νέων γλωσσικών δεδομένων, λέξεων, φράσεων και εκφράσεων σχετικών με τις διάφορες όψεις του φαινομένου – ιατρικές, βιολογικές και επιδημιολογικές κατά κύριο λόγο, αλλά και πολιτικές, κοινωνικές, οικονομικές, νομικές, διοικητικές, ακόμη και χιουμοριστικές,
- αυξημένων γλωσσικών αναγκών, σε ένα κοινό που έπρεπε, σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα, να κατανοήσει νέες έννοιες, να μάθει νέους όρους και να είναι σε θέση να αξιολογήσει μια καταγιστική, και όχι πάντα πολύ σαφή, σειρά από πληροφορίες προερχόμενες από όλους τους κλάδους που αναφέραμε, χωρίς να είναι πάντα σε θέση να τους ξεχωρίσει.

Η σοβαρότητα και το επείγον της κατάστασης αποτέλεσε το ιδανικό περιβάλλον για να αναδειχτεί η χρησιμότητα των κλάδων της ορολογίας και της μετάφρασης, μεταξύ άλλων και μέσω της δημιουργίας λεξικών και γλωσσαρίων με αντικείμενο το λεξιλόγιο της πανδημίας. Στο άρθρο αυτό θα παρουσιάσουμε την αντίδραση των ορολόγων και των μεταφραστών στην Ελλάδα και στην Κύπρο, όπως αυτή εκφράζεται από τα έργα που δημιουργήθηκαν και τέθηκαν στη διάθεση του κοινού μέσα στους πρώτους μήνες του 2020. Δεν θα ασχοληθούμε εκτενώς με τις πρωτοβουλίες για τη διαχείριση της ορολογίας της COVID-19 στα διάφορα όργανα της ΕΕ (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή...). Από αυτά θα αναφέρουμε μόνο τη συλλογή της IATE 2 με την ετικέτα «COM-Covid19-2020», <https://data.europa.eu/data/datasets/covid-19-multilingual-terminology-on-iate?locale=el>, η οποία τον Μάρτιο του 2021 περιείχε 730 όρους καταχωρισμένους σε πολύγλωσσα δελτία σε όλες τις επίσημες γλώσσες της ΕΕ και είναι διαθέσιμη για τους πολίτες μέσω της Πύλης δημόσιων δεδομένων της ΕΕ (Νικητοπούλου, 2020) και την οποία δεν θα παρουσιάσουμε λεπτομερώς εφόσον δεν δημιουργήθηκε με αφετηρία την ελληνική γλώσσα.

1 Η εικόνα στην Ελλάδα

Με την έναρξη της πανδημίας, ξεκίνησε και η συζήτηση ανάμεσα σε επιστήμονες, ειδικούς της γλώσσας και φορείς, κυρίως του γλωσσικού τομέα, γύρω από τις έννοιες που σχετίζονται με τον κορονοϊό, με τη λοίμωξη COVID-19, με νεολογισμούς που χρησιμοποιούνται προερχόμενους κυρίως από το εξωτερικό. Εύκολα μπορεί κανείς να διαπιστώσει ότι στους ιστότοπους της ελληνικής κυβέρνησης¹ και του Εθνικού Οργανισμού Δημόσιας Υγείας (ΕΟΔΥ)² για την COVID-19, αλλά και στον σχετικό ιστότοπο του ΕΚΤ³ δεν υπάρχει υλικό σχετικό με τη γλώσσα και την ορολογία της πανδημίας⁴. Όσον αφορά τους ιατρικούς φορείς, στους ιστότοπους του Ιατρικού Συλλόγου Αθηνών⁵, του Πανελληνίου Ιατρικού Συλλόγου⁶ και της Ιατρικής Εταιρείας Αθηνών⁷ δεν υπάρχει καμία αναφορά για τα παραπάνω, ενώ και τα υπάρχοντα ιατρικά λεξικά δεν έχουν επικαιροποιηθεί με τις νέες έννοιες. Παρόλο που ο ιός ήταν γνωστός από το 1968 (Χαραλαμπάκης, 2020), το λεξικό της Iatronet⁸ που αυτοχαρακτηρίζεται «εγκυκλοπαίδεια υγείας» και διατίθεται ελεύθερα διαθέσιμο στο Διαδίκτυο δεν περιέχει λήμμα για τον κορονοϊό, ούτε για την πανδημία. Το ίδιο ισχύει και για το Λεξικό Υγιεινής και Επιδημιολογίας⁹ και για τα άλλα εργαλεία που κυκλοφορούν στο Διαδίκτυο ως λεξικά. Σήμερα, υπάρχουν μερικές πρωτοβουλίες παρουσίασης βασικών εννοιών σχετικών με την πανδημία σε έντυπα και ηλεκτρονικά μέσα ενημέρωσης, όπως ενδεικτικά οι δημοσιεύσεις από Κόλλια (2020), Γαλανόπουλο (2020) και Δρακάκη (2020), καθώς και άρθρα επί σχετικών επιστημονικών και γλωσσικών/ορολογικών θεμάτων (Γουργουλιάνης, 2020).

1 <https://covid19.gov.gr/>

2 <https://eody.gov.gr/>

3 <https://www.ekt.gr/el/covid-19>

4 Σημειώνεται, μάλιστα, ότι στην κυβερνητική ιστοσελίδα <https://covid19.gov.gr/mythoi-covid19/> σχετικά με τους μύθους για την COVID-19, η εναρκτήρια πρόταση αναφέρει: «Ο ιός SARS-CoV-2, πιο γνωστός ως COVID-19 ή νέος κορωνοϊός, έχει εξαπλωθεί πλέον σε ολόκληρο τον κόσμο [...]», χωρίς να δίνεται κάπου η διευκρίνιση ότι ο όρος COVID-19 αναφέρεται καταρχάς στην ασθένεια, αλλά συνεκδοχικά χρησιμοποιείται ανεπίσημα και για την απόδοση του κορονοϊού.

5 <https://www.isathens.gr/>

6 <https://pis.gr>

7 <https://www.mednet.gr/>

8 <https://www.iatronet.gr/iatriko-lexiko/>

9 <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/2667>.

Το πρόβλημα που εντοπίζεται είναι ότι το περιεχόμενο πολλών δημοσιευμάτων δεν είναι ούτε επαρκές ούτε πάντα αξιόπιστο, επειδή δεν δημιουργείται συνήθως από ειδικούς και/ή δεν στηρίζεται σε επιστημονικά δεδομένα, ενώ τα θέματα που απασχολούν τόσο τους ειδικούς όσο και τα μέσα ενημέρωσης, δεν είναι η συγκρότηση ενός ορολογικού έργου σε εθνικό επίπεδο, όσο θέματα ήσσονος σημασίας όπως η ονομασία του ιού (/κοροναϊός/ ή /κορονοϊός/) και η γραφή κορονοϊός ή κορωνοϊός¹⁰.

Στη συνέχεια θα παρουσιάσουμε τα έργα που δημιουργήθηκαν, από το 2020 μέχρι αυτή τη στιγμή, με αντικείμενο τη δημιουργία μιας τέτοιας συλλογής όρων ειδικά για την ελληνική γλώσσα.

1.1 Η Πανελλήνια Ένωση Μεταφραστών

Το *Γλωσσάρι όρων για τον κορονοϊό*¹¹ της Πανελληνίας Ένωσης Μεταφραστών (ΠΕΜ) ήταν το πρώτο από τα έργα αυτής της κατηγορίας που εμφανίστηκε στις οθόνες υπολογιστών του κοινού στις 12/04/20.

Το έργο αποτελεί το πρώτο άτυπο έργο της Ομάδας Εργασίας Ορολογίας της ΠΕΜ, η οποία είχε μόλις αρχίσει να σχηματίζεται, μετά από πρωτοβουλία του Δ. Μουτάφη και άλλων μελών της ΠΕΜ, στο πλαίσιο των εργασιών του Κέντρου Διαχείρισης Κρίσης COVID-19 της ΠΕΜ. Το έργο ολοκληρώθηκε με τη συνεισφορά τουλάχιστον 20 μελών της ΠΕΜ, τα οποία ασχολούνται με την ιατρική μετάφραση και ορολογία, και από τα οποία ορισμένα διαθέτουν και ιατρική εκπαίδευση (π.χ. πτυχιούχοι ιατροί, ακτινολόγοι κτλ.). Το γλωσσάριο περιείχε αρχικά μόλις 20 λήμματα, σε αντίθεση όμως με όλα τα άλλα που θα δούμε στη συνέχεια, παρείχε από την αρχή τα ορολογικά και μεταφραστικά ισοδύναμα σε 6 γλώσσες (αγγλικά, ισπανικά, ολλανδικά, αλβανικά, ρωσικά και ιταλικά).

Στην πρώτη συνάντηση της άτυπης ομάδας έργου τον Μάρτιο του 2020, η συζήτηση περιστράφηκε γύρω από την ανάγκη απόδοσης στα ελληνικά ξενόγλωσσων (αγγλικών κυρίως) όρων για έννοιες της πανδημίας που είχαν αρχίσει να εμφανίζονται στην καθημερινή

¹⁰ Βλ. π.χ. την ανάλυση και την απόδοση της έννοιας στο Ορολογία—Coronavirus (2020) ή τις συζητήσεις στο πλαίσιο του ΕΔΟ (που οδήγησαν στην τελική απόδοση της έννοιας “coronavirus”: https://ec.europa.eu/greece/sites/default/files/oroi_vikiomadas_himeia_2020.pdf) και του ΓΕΣΥ της ΕΛΕΤΟ (όπως αποτυπώνεται στο σχετικό γλωσσάριο: http://www.eleto.gr/download/Bodies/COVID-19_ELETO-Glossaries.pdf). Επίσης, από τις αρχές του 2020 ασχολήθηκαν τα γλωσσικά ιστολόγια translatum (<https://www.translatum.gr/forum/index.php?topic=938308.0>), lexilogia (<https://www.lexilogia.gr/threads/new-coronavirus-words.18837/>) και sarantakos (<https://sarantakos.wordpress.com/2020/01/24/coronavirus/>).

¹¹ <https://pem.gr/glossari-oron-gia-ton-koronoio>

ειδησεογραφία, καθώς και στην επικοινωνία και τις διάφορες ανακοινώσεις των επίσημων ελληνικών φορέων. Σκοπός ήταν η γρήγορη απόδοσή τους στα ελληνικά και έπειτα ο εντοπισμός των ορολογικών και μεταφραστικών ισοδυνάμων στις άλλες γλώσσες, με στόχο τη δημιουργία ενός πολύγλωσσου γλωσσαρίου για καθημερινή χρήση και εξυπηρέτηση τόσο του ελληνόφωνου όσο και του ξενόγλωσσου πληθυσμού.

Όσον αφορά τη μεθοδολογία εργασίας, αρχικά προκρίθηκε η δημιουργία ενός ελληνο-αγγλικού γλωσσαρίου το οποίο θα χρησίμευε ως βάση για τη δημιουργία, σε δεύτερη φάση, των υπόλοιπων ξενόγλωσσων εκδόσεων. Η βασική ομάδα έργου για το ελληνοαγγλικό γλωσσάριο χρησιμοποίησε για την επιλογή και καταγραφή/απόδοση των όρων και ορισμών αγγλικούς όρους και ορισμούς και τις ελληνικές τους αποδόσεις από παράλληλα κείμενα (ελληνικά–αγγλικά) του ΕΟΔΥ, αλλά και από υλικό αναφοράς από τους ιστοτόπους των ΠΟΥ, CDC και ECDC, καθώς και την πολύγλωσση βάση ορολογίας ΙΑΤΕ. Με βασικό κριτήριο τη συχνότητα εμφάνισης των όρων στην καθημερινή επικοινωνία και ειδησεογραφία, επελέγησαν οι 20 όροι που αξιοποιήθηκαν για τη δημιουργία της πρώτης έκδοσης του ελληνοαγγλικού γλωσσαρίου. Στη συνέχεια, οι μεταφραστές ανέλαβαν σε ομάδες των 2–3 ατόμων (ένας μεταφραστής, 1–2 αναθεωρητές) τον εντοπισμό των ορολογικών και μεταφραστικών ισοδυνάμων των όρων σε διάφορες έγκυρες πηγές, καθώς και τη μετάφραση/απόδοση των ορισμών τους στις υπόλοιπες 6 γλώσσες (αγγλικά, ισπανικά, ολλανδικά, αλβανικά, ρωσικά και ιταλικά).

Γενικότερα, η έρευνα προσανατολίστηκε στην εύρεση κυρίως αγγλικών όρων. Συνήθως, η παρουσίαση των όρων στο γλωσσάριο δεν είναι ιδιαίτερα μακροσκελής, ωστόσο σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως για παράδειγμα στην απόδοση του όρου *social distancing*, προστέθηκαν και παραδείγματα για την καλύτερη κατανόηση των ορισμών από το γενικό κοινό, στο οποίο κυρίως απευθύνεται το έργο.

Το πιο σημαντικό ζήτημα που παρατηρήθηκε από την αρχή του έργου είχε να κάνει με την απόδοση του αγγλικού όρου *coronavirus* με τους τότε τέσσερις προτεινόμενους τύπους: *κορωνοϊός*, *κορωναϊός*, *κορωνοϊός*, *κορωναϊός*. Αρχικά η ομάδα έργου, προτίμησε με βάση τα τότε δεδομένα τη χρήση της απόδοσης «κορωνοϊός», η οποία είναι και η προτιμώμενη απόδοση του όρου στη βάση ορολογίας ΙΑΤΕ¹². Ωστόσο, αργότερα υιοθετήθηκε και η εναλλακτική απόδοση «κορωναϊός», η οποία χρησιμοποιείται και στα έγγραφα της Ελληνικής Κυβέρνησης. Ενδελεχής έρευνα και συζητήσεις πραγματοποιήθηκαν επίσης σχετικά με όρους όπως:

¹² <https://iate.europa.eu/entry/slideshow/1630069199213/1196107/en>

- *herd immunity*: αρχικά προκρίθηκε η χρήση της ευρέως χρησιμοποιούμενης απόδοσης «ανοσία της αγέλης». Μετά από ανατροφοδότηση του κοινού και σχετική συζήτηση, προστέθηκε ως συνώνυμο και η απόδοση «συλλογική ανοσία», όπως αυτή απαντά στη βάση ορολογίας IATE¹³.
- *fatality rate* έναντι *mortality rate*: αρχικά προκρίθηκε η χρήση της κοινής απόδοσης «δείκτης θνησιμότητας» και για τους δύο όρους, ωστόσο αργότερα προτιμήθηκαν και χρησιμοποιήθηκαν οι αποδόσεις «δείκτης θνητότητας» για το *fatality rate* και «ρυθμός θνησιμότητας» για το *mortality rate*.
- *lockdown*: αρχικά προκρίθηκε η χρήση της απόδοσης «απαγόρευση κυκλοφορίας». Στην επόμενη έκδοση του γλωσσαρίου θα υιοθετηθεί η ευρέως πλέον χρησιμοποιούμενη απόδοση του όρου από τα κυβερνητικά έγγραφα ως «περιορισμός της κυκλοφορίας», όπως εξάλλου αποδίδεται ο όρος στη βάση ορολογίας IATE¹⁴.

Το γλωσσάριο είναι ανοιχτό για το κοινό, διαθέσιμο στον ιστότοπο της ΠΕΜ και ενημερώνεται συνεχώς από την ειδική ομάδα έργου της, επίσημης πλέον, Ομάδας Εργασίας Ορολογίας της ΠΕΜ.

1.2 Η Ελληνική Εταιρεία Ορολογίας

Στο Γενικό Επιστημονικό Συμβούλιο (ΓΕΣΥ) της Ελληνικής Εταιρείας Ορολογίας (ΕΛΕΤΟ) η συζήτηση για το *Αγγλοελληνικό και ελληνοαγγλικό γλωσσάριο όρων της πανδημίας COVID-19*¹⁵ ξεκίνησε από πολύ νωρίς. Ήδη τον Φεβρουάριο του 2020, το ΓΕΣΥ ασχολήθηκε με την απόδοση στα ελληνικά του όρου *coronavirus* και υιοθέτησε την ισοδυναμία *coronavirus* ⇔ *κορωνοϊός, κορωναϊός*, ενώ αργότερα έκανε αποδεκτές και τις αποδόσεις με ωμέγα (*κορωνοϊός, κορωναϊός*).

Αρχικά, καταρτίστηκε ένα πρώτο ευρετήριο λημμάτων σχετικών με την πανδημία και αναζητήθηκαν αποδόσεις και ορισμοί τους στα ελληνικά λεξικά. Οι συζητήσεις και αναλύσεις περιστράφηκαν εξίσου γύρω από τις (νέες ή και υπάρχουσες) έννοιες που εμφανίστηκαν και άρχισαν να χρησιμοποιούνται ευρέως και από την απόδοσή τους, άλλοτε με γνωστούς ιατρικούς όρους και άλλοτε με νεολογισμούς (Βαλεοντής, 2020). Ο στόχος ήταν τελικά η δημιουργία ενός ελληνοαγγλικού γλωσσαρίου (και του αντίστροφου αγγλοελληνικού) με

¹³ <https://iate.europa.eu/search/result/1630070581519/1>

¹⁴ <https://iate.europa.eu/entry/result/3589174/all>

¹⁵ http://www.eleto.gr/download/Bodies/COVID-19_ELETO-Glossaries.pdf

καταγραφή των όρων και φράσεων που χρησιμοποιούνται κυρίως από ελληνικούς κυβερνητικούς ή επιστημονικούς φορείς και μέσα ενημέρωσης. Πολλές από τις αγγλικές αποδόσεις προέρχονται από παράλληλα κείμενα (ελληνικά–αγγλικά) του ΕΟΔΥ που έχουν αναρτηθεί στον ιστότοπό του. Παρατηρούνται ενίοτε προβλήματα, δεδομένου ότι μπορεί να έχει επικρατήσει και να χρησιμοποιείται, στα ελληνικά, όρος που είτε δεν είναι δόκιμος είτε μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα σε περιπτώσεις σχηματισμού νέων όρων, παραγώγων κτλ. Για παράδειγμα, τέτοιοι είναι οι όροι που έχουν το “variant” ως συστατικό, όπως “variant under monitoring”, που επίσημα αποδίδεται ως «μετάλλαξη προς παρακολούθηση», ενώ η ΕΛΕΤΟ τον θεωρεί αδόκιμο και προτείνει «παραλλαγή υπό παρακολούθηση». Άλλο παράδειγμα είναι ο όρος “immune response” για τον οποίο η ΕΛΕΤΟ προτείνει «ανοσοαπόκριση» αντί του «ανοσοανταπόκριση».

Στο περιθώριο των αυστηρά επιστημονικών όρων, συζητήθηκε η απόδοση στα ελληνικά χιουμοριστικών νεολογισμών όπως: covidiot (κορονοηλίθιος, κορονόβλακας, κορονοκέφαλος), infodemic (πληροφοριοδημία), expertdemic (πρόταση για ξερολοδημία, ειδικοδημία), panicdemic (πανικοδημία) και άλλα ανάλογα.

Το γλωσσάριο όρων και φράσεων που δημιουργήθηκε από τις πιο πάνω διεργασίες, διαθέσιμο στον ιστότοπο της ΕΛΕΤΟ, ανανεώνεται συνεχώς, έχοντας ως κύριες πηγές τους επίσημους ιστότοπους κυβερνητικών φορέων και κυρίως του Υπουργείου Υγείας, αλλά και ελληνικά και διεθνή μέσα ενημέρωσης, ανακοινώσεις, δημοσιεύματα επιστημονικών φορέων κτλ. Τον Ιούλιο 2021 το γλωσσάριο ήταν στη 10^η έκδοση και περιείχε 1.223 λήμματα.

1.3 Το λεξικό COVID-19

Το ηλεκτρονικό λεξικό με τίτλο *Το γλωσσάρι της πανδημίας COVID-19* δημοσιεύτηκε στο διαδίκτυο στις 27/04/20 μέσω της ελληνικής έκδοσης της πλατφόρμας που δημιούργησε η εταιρεία [algolysis.com](https://covid19.algolysis.com/glossary)¹⁶, σε ελεύθερη πρόσβαση. Μόνος στόχος της πρώτης εκείνης προσπάθειας ήταν η συμβολή στις αυξημένες ανάγκες πληροφόρησης που δημιουργήθηκαν εξαιτίας της πανδημίας. Αν και πρωτόλειο, το αρχικό λεξικό με τα 306 λήμματα ήταν από τα ογκωδέστερα που κυκλοφόρησαν παγκοσμίως – με μοναδική, για εκείνη την περίοδο, εξαίρεση το Glossary on the COVID-19 pandemic του καναδικού Translation Bureau, το οποίο όμως δεν παρείχε ορισμούς αλλά μόνο ορολογικά και μεταφραστικά ισοδύναμα μεταξύ αγγλικής και γαλλικής. Στο *γλωσσάρι της πανδημίας*, αντίθετα, ακολουθήθηκε η λογική του μονόγλωσσου έργου ορολογίας, με πλήρη σημασιολογική επεξεργασία των λημμάτων στην οποία συμπεριλήφθηκε και η παράθεση συνωνύμων, αντωνύμων και

¹⁶ <https://covid19.algolysis.com/glossary>

κοντινών εννοιών. Η επιλογή αυτή δεν έγινε τυχαία, αφού το έργο δεν απευθυνόταν σε ειδικούς που θα μπορούσαν να ενδιαφέρονται περισσότερο για την απόδοση των όρων, αλλά σε ένα κοινό με ανάγκες κατανόησης της έννοιάς τους.

Η δομή των λημμάτων καθορίστηκε, λοιπόν, με βάση αυτό το κριτήριο. Ο ορισμός, σε πολλές περιπτώσεις, συνοδεύεται από σχόλια και σημειώσεις που μπορεί να έχουν γλωσσικό ή εγκυκλοπαιδικό χαρακτήρα, μπορεί όμως και να παίζουν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην ερμηνεία και στην κατανόηση μιας έννοιας.

Τον Νοέμβριο του 2020, με βάση το ίδιο αρχικό υλικό, αλλά με τις απαραίτητες τροποποιήσεις, δημιουργήθηκε και έντυπο λεξικό με τίτλο *COVID-19, το λεξικό* (Κατσογιάννου και Στεφανίδου, 2020). Εκτός από τον εμπλουτισμό με περισσότερα δεδομένα, κυρίως παραδείγματα, σχόλια και απόδοση των λημμάτων στα αγγλικά και στα γαλλικά, το ύφος της έντυπης έκδοσης καθορίστηκε από τη θεματική οργάνωση του περιεχομένου: τα λήμματα χωρίστηκαν σε σύνολα και υποσύνολα με κοινά χαρακτηριστικά, ώστε να μπορεί ο αναγνώστης να καλύψει την έκταση κάθε θέματος (έννοιες επιδημιολογίας, τρόποι μετάδοσης του ιού, νομοθετικές ρυθμίσεις σχετικές με την πανδημία κ.ά.) με τις λιγότερες δυνατές αναζητήσεις.

1.4 Η Ευρωπαϊκή Ένωση

Από πολύ νωρίς, τα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης κινητοποιήθηκαν και συνεργάστηκαν τόσο για την αντιμετώπιση γλωσσικών και ορολογικών ζητημάτων σχετικών με την πανδημία¹⁷ όσο και για την ενημέρωση των Ευρωπαίων πολιτών γύρω από την πανδημία και την ανάγκη πρόληψης και προστασίας¹⁸.

Στις 29/04/20 εμφανίστηκε η θεματική συλλογή όρων *COM-Covid19-2020*, που δημιουργήθηκε από τη Γενική Διεύθυνση Μετάφρασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, διαθέσιμη και για τους πολίτες μέσω της Πύλης δημόσιων δεδομένων της ΕΕ, ακριβέστερα μέσω της βάσης δεδομένων ορολογίας της IATE (*Interactive Terminology for Europe, Διαδραστική ορολογία για την Ευρώπη*), (<https://data.europa.eu/euodp/el/data/dataset/covid-19-multilingual-terminology-on-iate>). Τον Μάιο 2020, η βάση αυτή διέθετε 270 πολύγλωσσα δελτία σε όλες τις επίσημες γλώσσες της ΕΕ, ενώ η τελευταία ενημέρωση αναφέρει ότι μέχρι τις 11/03/2021 είχαν συγκεντρωθεί 730 εγγραφές. Όπως τα περισσότερα από προϊόντα

¹⁷ Σε σχετική συνέντευξη γίνεται αναφορά στη συνεργασία όλων των οργάνων της ΕΕ για την ορολογία της πανδημίας η οποία και ενσωματώθηκε στη βάση IATE: <https://cdt.europa.eu/en/news/eu-terminologists-against-covid-podcast>.

¹⁸ <https://cdt.europa.eu/el/news/our-staff-stand-together-against-covid-19>.

αυτής της κατηγορίας, η βάση δεδομένων IATE επικαιροποιείται συνεχώς από τους ορολόγους της ΕΕ. Επιπλέον, η υπηρεσία TermCoord έχει δημιουργήσει την πύλη *COVID-19 Terminology Resource Centre*, στην οποία βρίσκει κανείς γλωσσάρια και άλλους ορολογικούς πόρους σχετικούς με την πανδημία COVID-19¹⁹.

2 Επίλογος

Όταν ξεκίνησε η εργασία αυτή, προσπαθήσαμε να ανιχνεύσουμε τις σχετικές δραστηριότητες και σε άλλες χώρες, χωρίς όμως, τελικά, να καταλήξουμε σε μια αξιόπιστη καταγραφή που θα μπορούσε να οδηγήσει, πέρα από την ενημέρωση, και σε σύγκριση και αξιολόγηση των καταστάσεων εντός και εκτός των τειχών. Μια γενική παρατήρηση είναι ότι, ενώ οι οργανισμοί υγείας όπως ο ΠΟΥ δεν δημιούργησαν σχετικό έργο, τα μεγάλα λεξικά (κυρίως της αγγλικής) ασχολήθηκαν αμέσως με τις κοινωνικές και γλωσσικές αλλαγές στην περίοδο της πανδημίας²⁰ και επικαιροποίησαν το περιεχόμενό τους συμπεριλαμβάνοντας νέα λήμματα²¹, ενώ ακαδημαϊκοί και μεταφραστικοί φορείς, όπως π.χ. οι *Μεταφραστές χωρίς σύνορα*²², ακόμη και ιδιωτικά μεταφραστικά γραφεία, επιδόθηκαν στην προσπάθεια μελέτης της ορολογίας και ενημέρωσης των πολιτών γύρω από τις νέες έννοιες και τους όρους που χρησιμοποιήθηκαν από θεσμικούς παράγοντες και από τα μέσα ενημέρωσης.

Σε ό,τι αφορά την Ελλάδα, η κυριότερη διαπίστωσή μας αφορά την απουσία ενδιαφέροντος και συστηματικής συμμετοχής του ιατρικού κόσμου στις συζητήσεις για την απόδοση και την καθιέρωση ορολογίας για την πανδημία COVID-19. Πιστεύουμε ότι, στο πεδίο αυτό, είναι απαραίτητο ένα ειδικό έργο που θα προκύψει με τη συνεργασία φορέων και ατόμων τόσο από τα γλωσσικά πεδία (ορολόγοι, γλωσσολόγοι, μεταφραστές) όσο και από τα πεδία των επιστημών υγείας (γιατροί, βιολόγοι, κτλ.). Με τον ίδιο τρόπο, θα ήταν χρήσιμη η συνεργασία των συντελεστών των έργων που παρουσιάσαμε για την παραγωγή ενός ενιαίου ορολογικού έργου που θα υπηρετεί την ανάγκη σωστής (ορολογικά και ιατρικά) κάλυψης των ζητημάτων που σχετίζονται με την πανδημία και προώθησης του γραμματισμού σε θέματα υγείας.

¹⁹ <https://yourterm.org/covid-19/>

²⁰ Για παράδειγμα, βλ. δημοσίευμα του Λεξικού της Οξφόρδης με τίτλο “Social change and linguistic change: the language of Covid-19” (<https://public.oed.com/blog/the-language-of-covid-19/>), καθώς και σχετικό βίντεο του ίδιου λεξικού (<https://www.youtube.com/watch?v=IMpiCIEOOcU>).

²¹ Ενδεικτικά, για το Λεξικό της Οξφόρδης βλ. <https://public.oed.com/webinars-and-events/the-language-of-covid-19/> και για το Merriam-Webster βλ. <https://www.merriam-webster.com/words-at-play/new-dictionary-words-coronavirus-covid-19>.

²² Έχουν συντάξει γλωσσάριο με 186 λήμματα σε 33 γλώσσες <https://translatorswithoutborders.org/twb-creates-covid-19-glossary/>, στις οποίες όμως δεν περιλαμβάνεται η ελληνική.

Βιβλιογραφία

- Βαλεοντής, Κ. (2020). Η πανδημία. *Ορόγραμμα*, 161. Διαθέσιμο από: http://www.eleto.gr/download/Orogramma/Or161_V09.pdf.
- Γαλανόπουλος, Α. (2020). Το γλωσσάρι της πανδημίας του κορονοϊού. *The TOC*, 29/3/2020. Διαθέσιμο από: <https://www.thetoc.gr/koinwnia/article/to-glossari-tis-pandimias-tou-koronoiou/>.
- Γουργουλιάνης, Κ. Ι. (2020). Η λανθασμένη χρήση του όρου κρούσμα. *Η Καθημερινή*, 30 Αυγούστου. Διαθέσιμο από: <https://www.kathimerini.gr/opinion/1093902/i-lanthasmeni-christoy-orog-kroysma/>.
- Δρακάκης, Μ. (2020). Έρευνα: Πώς επηρεάζει ο κορωνοϊός την ελληνική γλώσσα; *Athens Voice*, 10 Νοεμβρίου 2020. Διαθέσιμο από: https://www.athensvoice.gr/greece/685355_ereyna-pos-epireazei-o-koronoios-tin-elliniki-glossa.
- Κατσογιάννου, Μ. και Στεφανίδου, Ζ. (2020). *COVID 19, το λεξικό*. Kanvadia Crew. Διαθέσιμο και από: <https://covid19.algolysis.com/glossary>.
- Κόλλια, Ε. (2020). Το «λεξικό» του κορονοϊού. *Protagon.gr*, 2 Μαΐου 2020. Διαθέσιμο από: <https://www.protagon.gr/apopseis/to-leksiko-tou-koronoiou-44342036731>.
- Νικητοπούλου, Χ. (2020). Γενική Διεύθυνση Μετάφρασης: Ορολογία στα χρόνια της COVID-19. *Λόγου Χάριν, Περιοδική έκδοση υπαλλήλων του Τμήματος Ελληνικής Γλώσσας της Γενικής Διεύθυνσης Μετάφρασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής*, 2–3, σ. 14–19.
- Ορολογία–Coronavirus. (2020). *Λόγου Χάριν: Περιοδική Έκδοση Υπαλλήλων Του Τμήματος Ελληνικής Γλώσσας Της Γενικής Διεύθυνσης Μετάφρασης Της Ευρωπαϊκής Επιτροπής*, 2–3, Οκτ. 2020.
- Χαραλαμπίδης, Χ. (2020). Κορωνοϊός και ηθικός πανικός. *Χάρτης*, 20. <https://www.hartismag.gr/hartis-16/klimakes/koronoios-kai-hoikos-panikos>.

Μαριάννα Κατσογιάννου

Αναπλ. Καθηγήτρια Γλωσσολογίας Πανεπιστήμιο Κύπρου
Ηλ-ταχ.: marianna@ucy.ac.cy

Κατερίνα Τοράκη

Χημικός Μηχανικός, βιβλιοθηκονόμος
Ηλ-ταχ.: toraki@tee.gr

Δημήτρης Μουτάφης

Μεταφραστής – Διοίκηση Επιχειρήσεων
Ηλ-ταχ.: info@omadatranslations.eu